

ELEKTRON HUKUMATNING BUGUNGI ZAMONAVIY JAMIYATDA AHAMIYATI VA UNING GLOBALLASHUV JARAYONI.

Elov Farrukh Akmalovich

Osiyo Xalqaro Universiteti O'qituvchisi

Lecturer of Political Science, Asian International University

Email: elovfarrukh86@gmail.com

Annotatsiya: Elektron hukumat — bu davlat xizmatlarini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) orqali taqdim etish tizimi bo'lib, zamonaviy jamiyatda uning roli tobora ortib bormoqda. Ushbu tizim fuqarolarga, biznes va davlat organlariga tezkor, shaffof va samarali xizmat ko'rsatish imkonini beradi. Globallashuv jarayoni esa davlatlar o'rtasida axborot almashinuvi va hamkorlikni kuchaytiradi, elektron hukumat tizimlarining xalqaro standartlarga moslashuvini ta'minlaydi. Bu esa xizmatlar sifatini yaxshilash, innovatsiyalarni joriy etish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. COVID-19 pandemiyasi davrida elektron hukumat xizmatlarining ahamiyati yanada oshdi, chunki ko'plab xizmatlar masofadan turib ko'rsatildi. Shuningdek, elektron hukumat davlat ishlarini shaffofroq, korrupsiyaga chidamli va hisobdor qiladi. Bu jarayonlar globallashuv sharoitida raqamli iqtisodiyot va davlat boshqaruvidagi yangi imkoniyatlarni yaratmoqda

Kalit so'zlar: AKT, COVID-19, Elektron hukumat(e-hukumat), Janubiy Koreya, Kanada, Estoniya, onlayn platformalar, optimallashtirish, big data, Internet of Things (IoT)

Elektron hukumat (e-hukumat) — bu davlat xizmatlari va boshqaruvining axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) orqali amalga oshirilishi tushuniladi. Bugungi zamonaviy jamiyatda uning ahamiyati va globallashuv jarayonidagi roli juda katta.

Fuqarolar va biznes uchun davlat xizmatlarini onlayn tarzda taqdim etish orqali vaqt va resurslarni tejash mumkin. Onlayn xizmatlar orqali ko'plab davlat idoralariga borishga hojat qolmaydi, barcha operatsiyalar internet orqali amalga oshiriladi. Bosma hujjatlar, navbatlar va boshqa xarajatlar kamayadi, shuningdek, ishchi kuchi samaraliroq taqsimlanadi. Fuqarolar va tadbirkorlar istalgan joydan va istalgan vaqtda xizmatlardan foydalanishi mumkin. Elektron shakllar va avtomatik tekshiruvlar inson xatosini kamaytiradi. Jarayonlar onlayn kuzatilishi mumkin, bu esa xizmat sifatini oshiradi va korrupsiyaga qarshi kurashda yordam beradi. Ko'plab mamlakatlarda soliq deklaratsiyasini topshirish va to'lovlarni amalga oshirish onlayn tizimlarda mavjud. Masalan, O'zbekistonda soliq to'lovchilarning shaxsiy kabinetlari mavjud. Pasport olish, nikoh yoki tug'ilganlik haqidagi guvohnomalarni olish kabi xizmatlar onlayn so'rovlar orqali tez amalga oshiriladi. Elektron platformalar orqali yangi biznes ochish jarayoni soddalashtirilgan va tezlashtirilgan.

Elektron hukumat davlat organlarining faoliyatini shaffofroq qiladi, korrupsiyani kamaytiradi va fuqarolar oldida hisobdorlikni oshiradi. Fuqarolar va tadbirkorlar davlat organlari faoliyati, qaror qabul qilish jarayonlari va byudjet sarflari haqida onlayn ma'lumotlarga ega bo'lishadi. Qarorlar va xizmatlar inson omilidan mustaqil ravishda, belgilangan qoidalarga ko'ra amalga oshiriladi, bu esa korrupsiyaga imkoniyatni kamaytiradi. Elektron platformalar yordamida davlat faoliyati real vaqt rejimida kuzatiladi va tahlil qilinadi. Jamoatchilik muhokamalari va onlayn fikr-mulohazalar orqali davlat organlari faoliyatini baholash imkoniyati oshadi. Har bir xizmat yoki qaror uchun javobgar shaxslar aniq belgilanadi, bu davlat organlarining fuqarolar oldidagi javobgarligini kuchaytiradi. G'arbiy Yevropa mamlakatlari elektron hukumat platformalari orqali davlat xarajatlari va qaror qabul qilish jarayonlarini oshkoralik bilan ta'minlab, korrupsiyani kamaytirgan. Singapur o'zining shaffoflik va hisobdorlikni oshirish bo'yicha raqamli tizimlari bilan mashhur. O'zbekistonda ham my.gov.uz kabi platformalar orqali fuqarolarga davlat xizmatlari jarayoni va natijalari haqida ma'lumot beriladi.

Onlayn platformalar yordamida odamlar davlat boshqaruvida ko'proq ishtirok eta oladi, masalan, elektron saylovlar, ijtimoiy so'rovlar va jamoatchilik muhokamalari orqali. Raqamli texnologiyalar saylovlarni tez, shaffof va qulay o'tkazishga yordam beradi. Bu ayniqsa uzoq hududlarda yashovchi yoki chet eldagi fuqarolar uchun qulay. Onlayn so'rovnomalar yordamida keng omma fikri tez va samarali yig'iladi, bu esa siyosiy va ijtimoiy qarorlarni shakllantirishda muhimdir. Rasmiy hukumat portallari va ijtimoiy tarmoqlar orqali fuqarolar muammolarni muhokama qilishi, takliflar kiritishi va loyihalar ustida fikr almashishi mumkin. Davlat organlari faoliyati haqida real vaqt rejimida ma'lumot berilishi fuqarolarning nazoratini kuchaytiradi va korrupsiyani kamaytirishga xizmat qiladi. Onlayn platformalar orqali fuqarolar o'zlarini davlat boshqaruvida muhim his qilishi va ishtirokni oshirishga intilishi mumkin. Estoniy dunyo bo'ylab mashhur elektron saylov tizimi orqali fuqarolarining yuqori ishtirok darajasini ko'rsatadi. Kanadada esa onlayn platformalar yordamida fuqarolar hukumat siyosatiga oid muhokamalarda ishtirok etishadi va takliflar berishadi.

AKT yordamida ma'lumotlar markazlashtiriladi va samarali boshqariladi, bu esa davlat organlari ishini optimallashtirishga yordam beradi. Ma'lumotlar bir markazda saqlangani sababli, turli davlat tashkilotlari o'zaro ma'lumot almashishda soddalikka erishadi, takroriylik va xatoliklar kamayadi. Real vaqt rejimida ma'lumotlarni tahlil qilish orqali rahbarlar tez va asosli qarorlar qabul qilishi mumkin. Vazifalar avtomatik tarzda bajarilib, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi va ish unumdorligi oshadi. Markazlashtirilgan tizimlar axborot xavfsizligini ta'minlash uchun yaxshiroq nazorat va himoya choralarini o'rnatishga imkon beradi. Ma'lumotlarga tezkor kirish orqali xizmatlar tez va aniq amalga oshiriladi, bu fuqarolar uchun qulaylik yaratadi. Misol tariqasida ma'lumotlar markazi va bulutli xizmatlar: Ko'plab davlatlar o'z ma'lumot markazlarini bulutli texnologiyalar bilan integratsiyalashmoqda, bu esa

resurslarni samarali taqsimlash va xizmatlarning barqarorligini ta'minlaydi. O'zbekiston hukumati my.gov.uz portali orqali 700 dan ortiq elektron xizmatlarni markazlashtirgan va ularni boshqarishni raqamlashtirgan.

COVID-19 pandemiyasi davrida elektron hukumat xizmatlari jamiyat uchun juda zarur bo'lib, ko'plab xizmatlar masofadan turib ko'rsatildi. Kasallik tarqalishini kuzatish, test natijalarini berish, vaksinatsiya jadvalini boshqarish kabi xizmatlar onlayn platformalar orqali amalga oshirildi. Ovqat yetkazib berish, dori-darmon sotib olish va boshqa kundalik xizmatlar onlayn tarzda taqdim etildi. Fuqarolarga pasport, guvohnoma, soliq to'lovlari kabi muhim hujjatlarni olish imkoniyati yaratildi. Ishsizlik nafaqalari, kichik bizneslarni qo'llab-quvvatlash dasturlari elektron tizimlar orqali boshqarildi va yetkazildi. Elektron hukumat tizimlari orqali onlayn ta'lim platformalari faol qo'llab-quvvatlandi. Masalan, Janubiy Koreyada tezkor test va izolyatsiya tizimlari, sog'liqni saqlash bo'yicha axborot almashinuvi davlatning elektron platformalari orqali amalga oshirildi. Estoniyada esa elektron identifikatsiya tizimi yordamida barcha davlat xizmatlari uzluksiz ishladi va onlayn masofaviy imzolash imkoniyati taqdim etildi. O'zbekistonda ham my.gov.uz portali orqali ko'plab xizmatlar onlayn ko'rsatilib, odamlar uyda qolishi rag'batlantirildi.

Globallashtirish jarayonida davlatlar o'rtasida axborot almashinuvi va hamkorlik kuchaymoqda. Elektron hukumat tizimlari xalqaro standartlarga moslashib, chet ellik kompaniyalar va fuqarolar uchun ham xizmatlar ko'rsatishni osonlashtiradi. Ma'lumotlar standartlashtirilishiga erishiladi, ya'ni davlatlar o'zlarining elektron hukumat tizimlarini xalqaro standartlarga moslashtirishga intiladi. Bu turli davlat organlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasida ma'lumotlarni oson va xavfsiz almashish imkonini beradi. Chet eldagi fuqarolar yoki kompaniyalar uchun soliq to'lovlari, biznes ro'yxatdan o'tkazish kabi xizmatlarni masofadan turib olish imkoniyati yaratadi. Bu esa investitsiyalar va xalqaro savdoni rag'batlantiradi. Elektron hukumat tizimlari bir-biriga mos keladigan qoidalar va texnologiyalar asosida ishlashi zarur, bu esa mamlakatlar o'rtasida ishonchni oshiradi va hamkorlikni kuchaytiradi. Axborot almashinuvi bilan birga kiberxavfsizlik masalalari ham global darajada hal etilishi lozim. Shu sababli davlatlar o'rtasida tajriba almashinuvi va birgalikda himoya choralari ishlab chiqiladi. Fuqarolar va bizneslar davlat xizmatlarini chet eldan ham qulay va tez olish imkoniga ega bo'ladi. Elektron hukumat tizimlari rivojlangan davlatlar raqobatbardoshligini kuchaytiradi, ayniqsa texnologik sohada.

Elektron hukumat global raqamli iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanmoqda, bu esa xalqaro savdo, investitsiyalar va biznes uchun qulay muhit yaratadi. Elektron hukumat xizmatlari orqali biznes ro'yxatdan o'tishi, litsenziyalar olish, soliq to'lovlari kabi jarayonlar tez va qulay amalga oshiriladi. Bu esa yangi bizneslar uchun to'siqlarni kamaytiradi va iqtisodiy faollikni oshiradi.

Onlayn platformalar orqali bojxona jarayonlari, savdo ruxsatnomalari va boshqa hujjatlar tezda rasmiylashtiriladi. Shu bilan birga, investitsiyalarni jalb qilish uchun shaffoflik va ishonchlilik oshadi.

Elektron hukumat infratuzilmasi zamonaviy bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar (big data) va sun'iy intellekt yordamida samarali boshqaruvni ta'minlaydi.

Elektron hukumat yordamida fuqarolar va tadbirkorlar o'zaro aloqalarni yanada osonlashtiradi, yangi innovatsiyalarni tezroq qabul qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Raqamli iqtisodiyotda axborot xavfsizligi muhim ahamiyatga ega, elektron hukumat tizimlari kiberxavfsizlikni ta'minlash uchun maxsus choralarni amalga oshiradi.

Globallashuv bilan birga axborot xavfsizligi masalalari ham dolzarb bo'lib, davlatlar elektron hukumat tizimlarini xalqaro xavfsizlik standartlariga muvofiq ravishda rivojlantiradi.

Globallashuv tezkor texnologik o'zgarishlarni talab qiladi. Davlatlar yangi innovatsiyalarni tez joriy qilish orqali raqobatbardosh bo'lishga intiladi.

Sun'iy intellekt, blokcheyn, bulutli hisoblash, katta ma'lumotlar (big data), Internet of Things (IoT) kabi yangi texnologiyalar davlat boshqaruvini tubdan o'zgartirmoqda. Elektron hukumatlar ushbu texnologiyalarni joriy etish orqali xizmat sifatini oshiradi.

Tezkor texnologik yangiliklarni qabul qilgan mamlakatlar global bozorda o'z o'rnini mustahkamlaydi, yangi ish o'rinlari yaratadi va investitsiyalarni jalb qiladi.

Davlat organlari yangi texnologiyalarni sinovdan o'tkazish, qonunlarni yangilash va fuqarolarni o'qitish orqali o'z tizimini moslashtirishi kerak.

Davlatlar o'rtasida texnologik bilim va tajriba almashinuvi globallashuv jarayonida juda muhim. Bu yangi texnologiyalarni joriy etishda tezlik va sifatni ta'minlaydi.

Innovatsiyalarni tez joriy etish uchun zamonaviy infratuzilma – yuqori tezlikdagi internet, ma'lumot markazlari, xavfsizlik tizimlari zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. <https://my.gov.uz/uz>
2. <https://www.globaleaks.org/>
3. <https://www.ndi.org/e-voting>
4. <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024>
5. https://en.wikipedia.org/wiki/World_Standards_Cooperation
6. <https://www.etsi.org/newsroom/press-releases/2225-global-standards-collaboration-meeting-for-a-more-sustainable-safer-world>
7. <https://www.capgemini.com/news/press-releases/20th-edition-of-the-egovernment-benchmark-report-less-than-half-of-cross-border-services-available-online-due-to-language-and-electronic-identification-challenges>

8. <https://unctad.org/news/global-investment-digital-economy-surges-remains-uneven>
9. https://www.oecd.org/en/publications/enabling-digital-innovation-in-government_a51eb9b2-en.html

